

Lea Adriaans

Dino's brullen

Emerging Body Language en Mentalization Based Treatment binnen de beeldende therapie

Een geadopteerde jongen met een licht verstandelijke beperking leert tijdens het spelen met beeldend materiaal, en bovenal het spelen met de therapeut, dat hij *hij* is en de ander *anders*. Dit artikel beschrijft een beeldend therapeutisch proces waarbij de therapeut gebruikmaakt van Emerging Body Language en de theorie van de Mentalization Based Treatment.

In dit artikel ...

- ... uitleg over Emerging Body Language en Mentalization Based Treatment;
- ... het verloop van een beeldend therapeutische behandeling gericht op de ontwikkeling van interactie;
- ... een casusbeschrijving van een twaalfjarige jongen met een licht verstandelijke beperking.

Inleiding

Als beeldend therapeut, werkend in de kinder- en jeugdpsychiatrie, heb ik vanuit mezelf een constante behoefte aan reflectie. Omdat het vaak voelt alsof de interventies tussen mij en de cliënt van nature ontstaan, vind ik het belangrijk om interactieprocessen tussen de cliënt en de therapeut te kunnen plaatsen in een theoretisch kader. Binnen mijn behandelingen besef ik steeds vaker dat je als therapeut zelf onderdeel bent van het proces van de cliënt. Door continu te reflecteren op wat er gebeurt met mij en met de cliënt, heb ik als therapeut de mogelijkheid om het proces bij te sturen. Met deze casusbeschrijving wil ik

*Met een eigen innerlijke
structuur kan een kind
leren hoe te communiceren
met zijn omgeving*

vanuit mijn persoonlijke reflectie een behandeling illustreren. Ik handel en analyseer vanuit twee theoretische kaders: Emerging Body Language (EBL) en Mentalization Based Treatment (MBT). Dankzij de EBL kan ik interactiestructuren

die nog niet talig zijn, beschrijven. De cliënt in de casusbeschrijving maakt een proces door waarin hij zich ontwikkelt op verschillende interactiegebieden. Net als de cliënt, maak ook ik als therapeut veranderingen door. Dit artikel gaat over dino's die brullen, uit eenzaamheid en frustratie, uit onmacht om in contact te komen met de ander. En het gaat over de therapeut die meebrult en meedoet.

De ontwikkeling van interactiestructuren vanuit een 'dans'

Het contact met de ander, de ouder, is zeer belangrijk voor de ontwikkeling van de interactiestructuren van een kind. Baby's reageren al in de baarmoeder op beweging en geluid. Het eerste contact tussen ouders en hun baby is fysiek en motorisch. De eerste ontwikkelingsstappen zijn tevens motorisch: bewegen, richten op, reiken naar, vasthouden en loslaten. De ouders reageren op de motoriek van hun baby waardoor er een zich herhalend patroon van voorspelbare klanken en bewegingen ontstaat. Er ontstaat een ritmische en unieke 'dans' tussen ouders en hun baby. De dans speelt zich niet af in een bepaald programma of op een gekozen moment van de dag. Het is er voortdurend, in elk moment waarin aangeraakt, aangekeken en gebrabbel wordt. De gezamenlijke structuur van ouders en baby wordt een vertrouwde eigen innerlijke structuur van het kind. Met een eigen innerlijke structuur kan een kind leren hoe te communiceren met zijn omgeving. Wanneer dit niet vanzelf gaat en de natuurlijke 'dans' er niet is, ontstaan er eenzame, starre patronen van aangeleerd en aangepast gedrag. Er ontstaat gedrag dat voor het kind het meest effectief is. Het kind is bezig met zoveel mogelijk te winnen zonder echte verbinding met zichzelf en de ander te hebben. Wanneer bepaalde interactiestructuren verstoord zijn, kan een therapeut fungeren als instrument om veranderingen te bewerkstelligen.

Emerging Body Language

Emerging Body Language beschrijft het leren en ontwikkelen van kinderen in interactie met de ander, gebaseerd op de motorische ontwikkeling van kinderen van nul tot zes jaar. De methode is ontwikkeld en beschreven door dr. Marijke Rutten-Saris. Zij heeft vanuit de beeldende therapie vijf interactiestructuren onderscheiden en in een schema gezet. Deze interactiestructuren, die opgebouwd zijn in verschillende lagen, zijn het hele verdere leven aanwezig (Rutten-Saris, 1990). Laag A, *Baby-samenspel*, bevat afstemmen op de ander, het laten ontstaan, gelijktijdig met de ander. Laag B, *Stappertje-samenspel*, bevat beurtwisselen, het onderscheid tussen jij en ik, de fysieke heftige motoriek. Laag C, *Dreumes-samenspel*, omvat uitwisselen, het ontstaan van betekenis en van verbeelding. In laag D, *Peuter-samenspel*, ontstaat een speldialoog, het

benoemen, tevens het spelen met verwachtingen. In laag E, *Kleuter-samenspel*, ontstaat een taak en een thema, het denken over het spel.

De therapeut herkent bij zijn cliënt de lagen die goed ontwikkeld zijn, naast de lagen die problemen veroorzaken. De therapeut stemt af op zowel lagen die vrij beschikbaar zijn, als lagen of delen van lagen die nog ontwikkeld kunnen worden.

Diagnostiek bij EBL

EBL heeft twee diagnostische instrumenten: de Rutten-Saris index Motorische Elementen (RSiME), een index die 'motorische' elementen passend bij een ontwikkelingslaag onderscheidt. En de Rutten-Saris index Grafische Elementen (RSiGE), een index die 'grafische' elementen passend binnen een ontwikkelingslaag onderscheidt. Motorische elementen kun je observeren door middel van het bekijken van videobeelden. Grafische elementen kun je zien in het beeldend werk van cliënten. De RSiGE geeft een visueel beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van de cliënt,

*Door mentaliserend
aanwezig te zijn, activeert een
therapeut het mentaliserend
vermogen van een cliënt*

welke je in dialoog met de ouders onderzoekt. Tijdens de diagnostiekfase van de behandeling kijkt de therapeut welke ontwikkelingslagen goed ontwikkeld zijn en welke lagen anders dan gemiddeld ontwikkeld zijn. Het uitgangspunt van EBL is dat motorische ontwikkelingsstappen mentale ontwikkelingsstappen mogelijk maken.

Mentaliseren en Mentalization Based Treatment

Een belangrijk vermogen om in contact te kunnen zijn met de ander is het vermogen tot mentaliseren. Mentaliseren is het vermogen om te beseffen dat een ander andere gedachten, intenties en gevoelens heeft dan jij. Dit vermogen ontstaat in contact met de ander (meestal de ouders), en ontwikkelt zich met de jaren tot een steeds verfijnder bewustzijn. Het mentaliserend vermogen is vaak minder ontwikkeld bij cliënten met hechtingsproblematiek, een lage intelligentie, autisme of stress. Mentalization Based Treatment (MBT) van Peter Fonagy en Antony Bateman, is een methode die Marianne Verfaillie naar vaktherapie vertaald heeft (Verfaillie, 2011). MBT onderscheidt de equivalentmodus (de binnen- en buitenwereld zijn gelijk aan elkaar), de doe-alsofmodus (de binnen- en buitenwereld kunnen alleen los van elkaar beleefd worden) en de integratieve modus (de binnen- en buitenwereld worden als verbonden aan, maar

ook als verschillend van elkaar beleefd). De therapeut gaat uit van het 'niet weten'. Hij onderzoekt het voelen en het denken van de cliënt, met de cliënt. Door zelf mentaliserend aanwezig te zijn activeert een therapeut het mentaliserend vermogen van een cliënt.

In het werkproces is de therapeut zelf het instrument om veranderingen te bewerkstelligen. Het bewust zijn van je eigen lichaamssignalen, waarnemingen, behoeftes en emoties is een middel om te begrijpen wat er in het proces met jou en met de cliënt gebeurt.

Een behandeling in de praktijk: Max

Graag wil ik middels een casus zichtbaar maken hoe ik als beeldend therapeut de EBL en MBT toepas. De behandel-fases die omschreven worden, lopen voor een groot deel parallel aan de ontwikkelingsfasen vanuit de EBL. Toch is dit niet helemaal parallel, omdat je als therapeut vanuit een bepaalde eigenheid werkt.

Max is een twaalfjarige jongen met een licht verstandelijke beperking. Hij is op eenjarige leeftijd geadopteerd. Max kan zijn emoties en belevingen niet verwoorden, hij is moeilijk te verstaan. Thuis zijn er veel conflicten tussen hem en zijn broertje. Max heeft weinig fantasie, kan geen eigen keuzes maken, verveelt zich snel, begrijpt non-verbale signalen niet en kan geen invulling geven aan zijn vrije tijd. Hij is doorgaans onrustig aanwezig, snel afgeleid, hij maakt beperkt oogcontact en laat clownesk gedrag zien. De eerste bijeenkomst loopt Max naar de werkbank en draait daar aan. Dan ziet hij lange stokken waar potloden aan zitten, en begint ermee te zwaaien. Ik doe met hem mee. Op papier ontstaat ons spel, met uitdagen en duwen met de potloden (EBL laag B). Zonder een woord te zeggen hebben we een spannend wederkerig contact (EBL laag A). Daarna, al tekenend, ontstaan er gevaarlijke monsters (EBL laag C), die Max zijn domein verdedigen. Opnieuw speel ik met hem mee. We komen steeds meer in elkaars ritme. Wanneer ik op papier mijn domein teken, daagt Max me uit, gaat hij

Afbeelding 1: Gevaarlijke monsters.

over mijn grens heen en controleert hij wat ik doe (EBL laag D). Hij laat zijn fantasie en zijn angsten zien in de vorm van de monsters en laat mij mijn fantasie en ideeën toevoegen. Vanaf het begin verloopt ons contact het meest natuurlijk wanneer we niet praten en samen, in afstemming met elkaar, bewegen. Buiten de therapieruimte en tussen het werken door maakt Max kwetsende opmerkingen en prikt met zijn vinger in mijn zij. Hij roept heel vaak "Boeh", en zegt dan: "Jij bent bang hè?" Hij verstopt zich zodra ik even niet kijk en hij spreekt me aan met 'Leaatje'. Ik voel dat Max een jongen is waarbij ik op mijn hoede ben. In al zijn tekeningen is steeds weer een monster te zien, vol met 'zigzaggen' en stekels. Vanuit de RSiGE is te zien dat Max worstelt met zijn eigen frustratie, met grenzen van zijn omgeving, met zich thuis voelen en het aanpassen aan zijn omgeving. Max herhaalt bekende patronen om met zijn frustratie en gevoelens van onveiligheid om te gaan.

Afstemmen op laag A

Afstemmen en aansluiten bij 'Wij'

De eerste stap in de behandel-fase is aansluiten bij de laag waar het kind het meest vertrouwd mee is. Ik sluit aan bij de dynamiek van het stokkenschap (EBL laag B) en ik zoek naar een afstemming op laag A. Dat betekent meebewegen in het ritme van de ander met ritmische pauzes. 'Meebewegen' is een EBL-term en betekent dat je in hetzelfde ritme, op hetzelfde moment, gelijkvormige bewegingen maakt. Het is niet spiegelen of nadoen, maar meer 'in hetzelfde zitten'. Door het meebewegen ontstaat het gevoel van een zijn met de ander. Dit gevoel is soms moeilijk te verdragen voor kinderen met hechtingsproblemen omdat het vraagt om overgave en het loslaten van de controle. Het ego valt even weg omdat er meer 'wij' is dan 'ik'.

Om een gezond B-contact te verkrijgen, oefenen we het beurtwisselen. Gezond beurtwisselen is het aanvaarden van de ander en het anders zijn van de ander.

Elke sessie begint met het tekenen van monsters. Ik teken op een eigen papier en ga mee in het ritme van zijn tekenen. Soms merkt hij me op en beweegt hij even met mij mee. Dit alles zonder woorden, vloeiend. Max gaat op in het samen bewegen (equivalente modus, EBL laag A). Met lange potloodstokken of met zwaarden spelen we op een gegeven moment 'mijn gebied', 'jouw gebied' en 'ons gebied'. Voor Max is de grenslijn daarbij erg belangrijk; hij besteedt veel aandacht aan hoe zwart, hoe breed, hoe duidelijk en hoe vaak de grenslijn gemaakt wordt. Om hem te stimuleren deze grens te verduidelijken, leg ik uitnodigend materiaal op tafel zoals een schaar en dikke merkstiften. Hij maakt hier gebruik van door stevig te krassen en uiteindelijk zelfs de twee helften papier doormidden te knippen. In het spel daagt Max mij uit en zoekt hij mijn grenzen op (de

Afbeelding 2: De grenslijn verduidelijken.

doe-alsofmodus, EBL laag B). Ik laat in mijn spel zien dat ik zelf een duidelijke grens heb en bevestig hem verbaal in het feit dat het goed is om een grens te hebben. In zijn domein tekent hij luxeartikelen: tv's, games en een luie bank.

Terugkijken op mijn houding als therapeut...

Op videobeelden kun je precies en gericht terugkijken naar je eigen houding als therapeut. Ik kijk de beelden zonder geluid zodat ik me kan focussen op het non-verbale. Ik versnel en vertraag de beelden en zie de ambivalentie van Max terug in mijn eigen houding: ik zit met mijn benen en romp afgewend en met mijn hoofd uitnodigend toegewend. Ook zie ik dat mijn voeten vaak gekruist staan en ik veelal schuin aan tafel zit. Ik zie dat ik een lemniscaat teken, een vorm die verwijst naar het eindeloze en ook naar de dubbele symbiose (Floor & Overman, 2011). Ik realiseer me dat ik vaak in een symbiotische relatie met Max verzeild raak. Ik beweeg vanzelf met Max mee en vergeet structuur aan te brengen door te pauzeren. Max en ik vervloeien met wat we doen en met elkaar, er is geen begin en geen einde in het handelen. Zonder structuur is Max niet in staat om de ander waar te nemen als zijnde een ander, kan hij alleen maar of opgaan in de ander, of een vijandige houding ten opzichte van de ander aannemen. Om Max een goede structuur in zijn B-laag te kunnen bieden, zal ik bewust mijn houding moeten veranderen.

... en mijn houding aanpassen

Tijdens de volgende sessies heb ik aandacht voor mijn eigen handelen en heb ik een eigen werkstuk waar ik mijn aandacht op richt. Mijn focus ligt minder bij hoe het met Max en zijn werk gaat. Ik zorg dat ik positie inneem door recht te gaan zitten en mijn voeten recht op de grond te zetten. Ik neem een duidelijk centrale plek in de ruimte in. Ook sta ik regelmatig op van mijn stoel en ga staan.

Max is bezig met inwikkelen en inpakken. Handelingen die bij mij twee gevoelens oproepen: enerzijds

geborgenheid, anderzijds bezitten. Max wil mij inwikkelen met doeken, dit sta ik toe. Daarna gaat hij op een stoel zitten kijken. Ik ervaar dit als controle en macht, Max bezit mij. Dit voelt voor mij niet goed, hier geef ik hem teveel macht en maak ik mezelf te kwetsbaar. Ik wikkel de doeken af en begin samen met hem voorwerpen in te wikkelen met tape, wol en plastic. Hiermee stuur ik voor mezelf en voor Max de equivalente modus naar een doe-alsofmodus die zowel voor mij als voor Max veiliger is. De ingepakte voorwerpen werken als een 'transitional object', een voorwerp dat als overgang dient om emoties van binnen naar buiten te brengen. Bij het zelf ingepakt worden was ik het object, en dat voelde niet prettig voor mij.

Laag B: afstemmen en structuur aanbrengen

'Ik ben me bewust van jij en ik'

In het samen bewegen voeg ik structuur toe: eerst alleen pauzes, daarna een begin, een midden en een einde. Het besef dat iets begint en ook eindigt is essentieel, hierdoor kun je onderscheid maken en leer je overeenkomsten en verschillen te ervaren in de dingen om je heen. Er ontstaat een interne structuur, een soort intern schema, waarmee je de wereld om je heen kunt gaan begrijpen. Ook speel ik met 'in' het samen bewegen te stappen en het 'eruit' te stappen. Wanneer ik 'uit' het samenzijn stap, roept dit bij de cliënt vaak gevoelens van alleen gelaten worden op. Wanneer ik weer terugkom en dit herhaal, ontstaat er gewenning aan alleen gelaten worden en de ervaring dat het contact weer hersteld wordt. Dit is een grote stap, een kind kan dan in het alleen-zijn, nabijheid ervaren. Er ontstaat differentiatie in zintuiglijke waarnemingen. Er komt onderscheid tussen ik en jij. Dit besef is een voorwaarde om te kunnen mentaliseren. Het besef dat andere mensen andere gedachten en gevoelens, maar ook soms andere dingen hebben en doen dan jij. In de B-laag is het tempo dynamisch, de sfeer heftig, er is fysieke uitdaging en het opzoeken van kracht, er is ontlading en heel veel plezier.

Max verpakt klei in papier en verstopt dit dan. Later vinden we dit terug en wordt alles weer uitgepakt en afgewikkeld. Eindeloos en herhalend, met allerlei materialen. Ik benoem wat ik Max zie doen, zonder oordeel, zonder conclusies. Max laat hierin steeds meer initiatieven zien. En in plaats dat ik met hem meedoe, doet hij mee met mij. Max rolt door totdat de tape op is. Ik vraag hem of hij kan stoppen voordat de tape op is en zonder dat ik aangeef om te stoppen. Dit lukt. Max stopt zelf en legt, wat over is van de rol, zelf weg. Nu Max vanuit zichzelf met mij meedoet, wil ik een duidelijker structuur aanbrengen in het samen tekenen. Dat betekent dat het voor beiden duidelijk moet zijn wat het ritme is, hoe vaak we dit herhalen en wat het begin en einde is. Ik ga nu expliciet op zoek naar een beweging van

Max die we kunnen herhalen en die we in een ritme kunnen zetten. Dit kan nu. Ik kan dit van hem vragen en hij wil dit voor mij doen. Max maakt een staande lemniscaat met een loslatende lijn van beneden naar boven er dwars door heen. Volgens de RSiGE staat deze lijn (die op het laatst omhoog gaat) voor 'kunnen loslaten'. Hier spelen we mee. We herhalen deze figuur en nemen dan pauze, dan herhalen we deze figuur weer vier keer dan nemen weer pauze. En

*Er komt onderscheid
tussen ik en jij. Dit besef
is een voorwaarde om te
kunnen mentaliseren*

dan nog een keer, en nog een keer... Soms doe ik even niet mee en kom daarna weer terug. Daarna maken we ieder op een vel papier op een deur deze vorm, op een manier waarop we elkaar niet zien, maar wel horen. Max krast hevig en maakt weer de lemniscaat in het groot. Hij maakt nu een graat van de lijn die dwars door de lemniscaat heen gaat. Ik beweeg mee en stem af op het geluid, maar maak mijn eigen vorm. Verbaasd ziet Max na afloop dat mijn blad er heel anders uitziet, hij had verwacht dat het hetzelfde zou zijn. Ik bevestig deze waarneming met: "Wij zijn ook twee verschillende mensen."

Laag C: eigen vormgeving

'Ik heb een andere binnenwereld dan jij'

Wanneer een kind zich bewust is van het onderscheid tussen ik en jij en een kind de scheiding van zichzelf en de ander kan verdragen, wanneer een kind kan opgaan in het samengaan maar ook open staat voor de ander en alleen durft te zijn, ontstaat er eigenheid en vorm. Vanuit het krasen ontstaan beelden en in het beeldend werken ontstaan duidelijke vormen. De stevigheid en flexibiliteit van klei past hier heel goed bij. De binnenwereld en innerlijke drive van een kind worden zichtbaar.

'Iets met klei'

We dwalen wat rond in de kleiruimte. Max raakt alle kleiwerkstukken aan. Hij kan onderscheid maken, differentiëren, benoemen; hij heeft er zelfs een mening over. Hij laat een voorkeur zien voor stevige en goed gebakken klei. Hij heeft minder met poreuze ongebakken klei. Plots zegt hij: "Ik wil ook wel iets met klei." Max ervaart zijn innerlijke drive. Samen zoeken we naar een mal waar hij klei in kan stoppen. We vinden een grote schaal. In een gezamenlijk ritme vullen we de schaal met kleine stukjes klei. Als laatste krast Max een figuur in de klei, een figuur met een kern en stralen eromheen. Het is heel anders dan de puntige dino's.

De tekening ontstaat en is geen stereotype herhaling. De tekening heeft een kern met stralen naar buiten toe en een afgrenzing aan de rand.

Laag D: Het verhaal opnieuw vertellen

'Ik ben deel van een geheel'

Wanneer een kind vanuit zichzelf in interactie met de omgeving betekenis en vorm kan geven aan wat hij doet, kan een kind verhalen uit zijn leven gaan vertellen. Een kind kan dan verhalen vertellen die verbonden zijn met gebeurtenissen uit zijn verleden en met wat er nu speelt.

Dino's brullen

Max maakt van klei een dino. We praten over dino's die elkaar roepen door te brullen. Max vertelt dat een dinomanetje hard moet brullen omdat zijn vrouwtje hem anders niet hoort. De vrouwtjes zijn namelijk heel ver weg. Ik beleef dit als een verhaal over eenzaamheid en de moeite die het kost om contact met anderen te maken. Daarna spelen we met een bal. Er ontstaat een spel waarbij de bal soms vanuit een effectworp terugrolt en soms blijft liggen. Wanneer de bal niet terugrolt zegt Max dat de bal niet terug wil, want de bal houdt alleen van zichzelf. Ik leg de bal in een doos, waarna Max zegt dat de doos een wieg is. Max vindt een toverstaf waarmee hij 'herinneringen weg kan toveren'. Er ontstaat een nieuw verhaal, een verhaal van een bal die opnieuw geboren wordt zodat hij kan leren om ook van andere mensen te houden en niet alleen van zichzelf. Ik beleef zijn verhaal als een verhaal over gemengde gevoelens van eenzaamheid en houden van, en hoe hij hiermee worstelt.

Laag E: integratie

'Ik durf te vertrouwen op eigen kunnen en ga de wereld in.'

Wanneer een kind zowel samen als alleen kan zijn en zijn verhaal kan vertellen, ontstaat het vertrouwen in het eigen

Afbeelding 3: De doos als wieg.

kunnen en de speelruimte om met moeilijke gevoelens om te gaan. Er ontstaat eigenheid en wederkerigheid die natuurlijk aanvoelt.

Durven schrikken

Max is blij met de gebakken en geglazuurde schaal die we gemaakt hebben. Die is voor zijn moeder. Het valt Max op dat de figuur in de schaal niet in het midden zit, dus zetten we de schaal op pootjes zodat het middelpunt verandert. Het 'middelpunt' is een onderwerp dat Max op dit moment bezig houdt. Om dit verder uit te werken geef ik hem een draaitafeltje voor klei. Door de klei op het draaitafeltje te leggen en te draaien zoeken we samen naar het midden. Wanneer de klei in het midden ligt, blijft deze stil liggen en aan de rand vliegt het stukje klei eraf. Dit fascineert Max enorm. De volgende twee sessies draaien we op de schop-schijf. Daarbij is het belangrijk de klei goed te centreren. Door je lichaam stil te houden kun je invloed uitoefenen op de centripetale krachten en uiteindelijk controle krijgen over de vorm van de klei. Max is geraakt en geboeid door deze techniek. Hij is zelf bezig om vorm te geven, kijkt hoe de vorm verandert en maakt keuzes in zijn handelingen. Hij accepteert mijn tips en wanneer ik het werk even overneem om de klei weer te centreren accepteert hij dat. Er ontstaat een natuurlijke beurtwisseling in taken. Max helpt na afloop uit zichzelf mee met schoonmaken. Tijdens het pottendraaien ontstaat er een moment waarop Max even weg is, en dan komt het ineens bij me op om me te verstoppen zodat ik Max kan laten schrikken... Max schrikt en moet hierom lachen, we kunnen spelen met durven schrikken. Er is ruimte om met zijn angst te spelen.

Conclusie

Bij kinderen en jongeren met hechtingsstoornissen, een licht verstandelijke beperking of autisme, zijn emoties, inlevingsgevoel en gedrag niet altijd goed afgestemd op zichzelf en de omgeving. De vaktherapeut is het instrument om veranderingen te bewerkstelligen. Door aan te sluiten bij de interactielagen die goed ontwikkeld zijn, ontstaat het eerste contact. Spelenderwijs helpt de therapeut om de interactielagen die minder goed ontwikkeld zijn, te ontwikkelen. Max is bij aanvang van de therapie een jongen die zich niet goed kan inleven in een ander. Hij gaat helemaal op in de ander of benadert de ander vijandig. In de vaktherapeutische behandeling ben ik, werkend vanuit de EBL, begonnen met meebewegen en structuur aanbrengen door te pauzeren. Ik heb gewerkt met het beginnen en eindigen van bewegingen en de bewustwording hiervan, zodat er een innerlijke structuur bij Max ontstond. Ik heb benoemd wat van Max, van mij en van ons samen is. Op het moment dat Max ook met mij meebeweegt ontstaat er ruimte om mij waar te nemen en om te mentaliseren. Max wil uiteindelijk iets omdat hij

dat zelf wil, omdat hij gefascineerd is (door bijvoorbeeld de klei). Uiteindelijk is Max in staat tot een vormgeving die 'eigen' is. Op dat moment ontstaat een prettig wederkerig contact, waarin we elkaar kunnen helpen. Stap voor stap leert Max om spelenderwijs zijn verhaal te vertellen en kunnen we uiteindelijk spelen met moeilijke gevoelens. Aan het eind van zijn behandeling kunnen we zelfs schrikspelletjes spelen.

Literatuur

- Floor, L. & Overman, D. (2011). *In tekenbeweging zijn: De tekenbewegingsmethode in theorie en praktijk*. Haarlem: Back2base.
- Perry, B.D. (2009). Examining child maltreatment through a neurodevelopmental lens: Clinical applications of the neurosequential model of therapeutics. *Journal of Loss and Trauma*, 14(4), 240-255.
- Rutten-Saris, M. (1990). *Basisboek lichaamstaal*. Assen: van Gorkum.
- Verfaillie, M. (2011) *Mentaliseren in beeldende vaktherapie*. Apeldoorn: Garant.

Over de auteur

Lea Adriaans is beeldend kunstenaar en vaktherapeut beeldend, werkzaam bij de Reinier van Arkel Groep. Op dit moment werkt zij al 21 jaar op de Herlaarhof in Vught. Lea is gespecialiseerd in de behandeling van kinderen met een licht verstandelijke beperking en kinderen met verschillende culturele achtergronden. Ze volgde in Nijmegen de opleiding tot vaktherapeut en liet zich bijscholen in de EBL door Marijke Rutten-Saris. Momenteel volgt zij een opleiding aan de Kunstacademie van de Nieuwe Akademie Utrecht. E: L.Adriaans@rvagroep.nl

Samenvatting

Dit artikel beschrijft de beeldend therapeutische behandeling van een geadopteerde jongen met een licht verstandelijke beperking. Middels de methode Emerging Body Language ontwikkelt de jongen verschillende lagen binnen zijn interactiestructuur. Hij ontdekt dat hij 'hij' is, en de ander 'anders'. Hij leert mentaliseren en omgaan met afstand en nabijheid in het contact. Hij leert dat hij een individu is met eigen behoeftes en grenzen. Omdat hij uiteindelijk tot een eigen vormgeving komt, kan hij zijn verhaal vertellen en ontstaat er speelruimte om om te gaan met moeilijke gevoelens. ■